

ET HÅNDVÆRK

TRANSFORMATION AF STENGADE

AFGANGSPROGRAM, efteråret 2016

Det Kongelige Danske Kunstakademis Skoler
for Arkitektur, Design og Konservering

Institut for Bygningskunst og Kultur

Kandidatprogram for
Kulturarv, Transformation og Restaurering

Vejledere:

Nicolai Bo Andersen

Charlie Steenberg

Christoffer Harlang

5	PROLOG
9	HÅNDVÆRKET
11	STEDET
19	ARKITEKTONISK INTENTION
29	METODE
32	VEJLEDENDE PROGRAM
33	VEJLEDENDE AFLEVERINGSPLAN
34	STUDIEFORLØB
37	KILDER
38	APPENDIX



RUD. RASMUSSEN'S SMEDERIER
OPRETET 1860

Rud. Rasmussens Smedkeri

PROLOG

I en tid, hvor den digitale teknologi udvikler sig hurtigere, end vi forstår, og hvor drømmen om den selvkørende bil kan blive til virkelighed indenfor en nær fremtid, er der samtidig vækket en interesse for håndværket. Især hos de unge, hvor flere og flere søger ind på de tekniske skoler. Der er vækket en interesse for det at kunne noget - en lære, som er krop- og sansafhængig, en tavs viden.

Juhani Pallasmaa skriver i flere af sine bøger, bl.a. *The eyes of the skin*, om et fænomen, som virker interessant for denne udvikling. Han mener, at den teknologiske rationalitet er med til at reducere vores opfattelse af verden via vores sanser - vores perception. At synssansen i stigende grad bliver isoleret fra dens naturlige interaktion med det øvrige sansesystem. Denne separation og reduktion fragmenterer den medfødte kompleksitet, alsidighed og plasticitet af det perceptuelle system og forstærker en følelse af adskillelse og fremmedgørelse fra vores krop.¹

De unges stigende interesse for håndværket kan læses i forlængelse af dette fænomen. En søgen mod en bedre forståelse og et bedre forhold til kroppen og det, som den kan. På en måde virker det som en indlysende udvikling af en ny generations ønsker og drømme. En modreaktion på det samfund, som de er vokset op i. Det virker samtidigt også som en udvikling, som kan imødekommes, og som arkitekturen kan få gavn af. Ikke fordi, at håndværket og arkitekturen er nye for hinanden. I Norden har der altid været et stærkt bånd mellem arkitekturen og håndværket, men i dag anses håndværket som noget særligt og eksklusivt i meget byggeri. Så snart det er hånden og ikke maskinens kraft, er arbejdet forbeholdt en vis arkitektur.

Vi vil i en byfortætning af Stengade på Nørrebro, bestående af boliger og en selvstændig værkstedsbygning, undersøge, hvordan det er muligt at gøre det ekskluderende håndværk inkluderende i en arkitektur, der er for alle.

Vi mener at håndværket er en vigtig del af den danske kulturarv og et fag som Danmark kan drage nytte af i en global verden. Derfor skal det vises frem og ikke gemmes væk.

¹ The eyes of the skin - Architecture and the senses, s. 43



“Man slår et gevind og skærer med en sav. Man saver ikke. Man kniver jo heller ikke med en kniv. Man tager hatten af i skuret - stryger topsejlet. Ryger først, når folk er færdige med at spise. Vasker sine fingre, inden man går til frokost. Rydder op efter sig. Lægger værktøjet på plads. Man gør sit, tager konsekvensen, hvis man har kvæjet sig. Indrømmer sine fejl og retter op på det. Man bruger ikke for meget tid på klynk. Man møder omklædt til tiden. Forsøger at gøre sit bedste.”

Peder Frederik Jensen, *Læretid*



HÅNDVÆRKET

Vi drages også af håndværket, både i vores eget arbejde og i mødet med fremmede hænders arbejde. Vi facineres af det, som hånden har rørt ved i den arkitektur, vi værdsætter. Det gode rum oplever vi allerede i sekunderne inden mødet med det, når hånden lukker om håndtaget og døren går op. Det er ikke et hvilket som helst håndtag, men et der passer til det rum, som det åbner. Det er rummets håndtryk.

Hånden viser sig også i andre skalatrin end detaljen. Det kan være den stablede sten i den, for kroppen, store røde mur, eller penselstrøget, der viser sig på den hvide væg, når solen rammer den. Det sætter vi pris på.

Også når arkitekturen agerer ramme for vores hverdag, er håndens arbejde dragende. Forsætninger i facaden, skygge og dybde gør byens masse kropsnær. Det samme gør udhængt over døren eller den, af hånden, tilbagetrukkede fuge. Det er bygningens spor af menneskelig kontakt og det, som i første omgang får os til at føle os velkommen. Vi vil i vores facination af hånden studere dens betydning i den moderne bygningskunst.

“Stolen er også noget alle har derhjemme, og som alle, små børn såvel som oldinge, sidder på hver dag. Og som alt hvad kroppen jævnligt bruger, fra trapper og dørhåndtag, vandhaner og kaffekopper til borde og fjernbetjeninge, sæbedispensere og bøjlere, forsvinder den bestemte stol med sit bestemte udseende, fra opmærksomheden - når vi kommer ind i et rum med stole, ved vi at stolene er der, uden at visheden normalt når bevidstheden og bliver en klart formuleret tanke. Det er som om vi lever i en verden af skygger.”

Karl Ove Knausgård, *Stole*, afsnit fra bogen *Om Vinteren*

STEDET

I mødet med et rum, inde som ude, opstår erkendelsen af, hvad et velfungerende rum er, først ved mødet med dets modsætning. Knausgård beskriver et hverdagsmøde med objekter i et rum, som en verden af skygger. Alt det vi tager som en selvfølge.

Ud fra det billede vil Stengade være en næsten tom sal med betongulv indeholdende to stole. I det ene hjørne, en lidt ældre fint udskåret stol af træ. Rar for både øjet og hånden, den rigtige højde, når man sætter sig og et behageligt sæde. I det modsatte hjørne står en klapstol i plast og metal. Kold og tilstrækkelig, men aldrig rigtigt behagelig at sidde på.

Konflikten på gaden mellem disse to kontraster, den behagelige stol, bygningerne, der rummer det tidligere Rud. Rasmussens Snedkerier fra 1890/1910, og klapstolen. Boligbyggeriet fra start 1980'erne er bygget som kransporsbyggeri, og står som et åbent sår. Et sår efter saneringen af Den Sorte Firkant, som området mellem Blågårdsgade og Stengade blev kaldt i første halvdel af 1900-tallet, som sidenhen igen er blevet revet op af forskellige parter.

De oprindelige bygninger blev bygget i slutningen af 1800-tallet og stod side om side langs hele Stengade i samme højde, drøjde og omtrent samme teknisk tilstand som Rud. Rasmussens har i dag.

Saneringen var daværende borgmester Weidekamps svar på det tilsmudsede ry, området havde i 1960'erne. Karréerne blev jævnet med jorden under hård kritik af områdets beboere. Det åbne sår og den tomme grund, var der ingen umiddelbare planer for at fylde ud, hvilket beboerne tog i egen hånd og begyndte at indtage rummet. De skabte Byggeren, en byggelegeplads, som forsøgte at reetablere noget af det tabte liv på gaden.

København blev erklæret i undtagelsestilstand, da Byggeren blev ryddet, så voldsom var modstanden. Nyt blev bygget, men livet og sjælen er blevet revet op med roden så mange gange, at det nu har svært ved at få fat igen.

Saneringen har gjort byen mindre kompakt med en forstadsæstetik og en dyrkelse af alt, hvad der er *grønt*; plusordet som standser enhver diskussion.²

Men diskussionen skal måske netop tages op i Stengade, hvor denne dyrkelse ikke har haft en positiv indvirkning på gadens rum, men nærmere har været et forsøg på at rette op på det iturevne og konflikterne der med tiden er opstået. En by skal være kolossal, kompleks og kompakt for at være en rigtig storby.

² *Riv byen ned: Søren Ulrik Thomsen blæser til kamp mod lys og luft*



Konflikten på Stengade er ikke længere én med brosten og tåregas, men er på sin vis stadig tydelig i gadens liv.

Rumlige konflikter mellem de tætte, høje bygninger ved Nørrebrogade og de sporadiske tætte, grønne områder længere nede ad gaden.

Byggetekniske konflikter mellem Rud. Rasmussens bygninger og de lavere, nyere boligblokke, som er henholdsvis bygget på stedet af lokale håndværkere og bygget andetsteds og fragtet på plads ved hjælp af en kran og dens ene spor.

I august 2016 flyttede Rud. Rasmussens Snedkerier ud af bygningerne på Stengade. De er i øjeblikket ved at blive restaureret og omdannet til kontorlejemål. Bygningerne er fredet og facaderne vil derfor ikke ændre karakter. Sjælen og håndværket, de sidste levn fra gadens oprindelige industri, forsvinder, og kun silhouetten står tilbage.

Stengades rum mangler flere behagelige stole, borde, billeder på væggene og folk til at fylde det med latter og varme, for at hele det sår, som så mange gange er revet op.



Bygningstæthed, Elmegade, Nørrebro



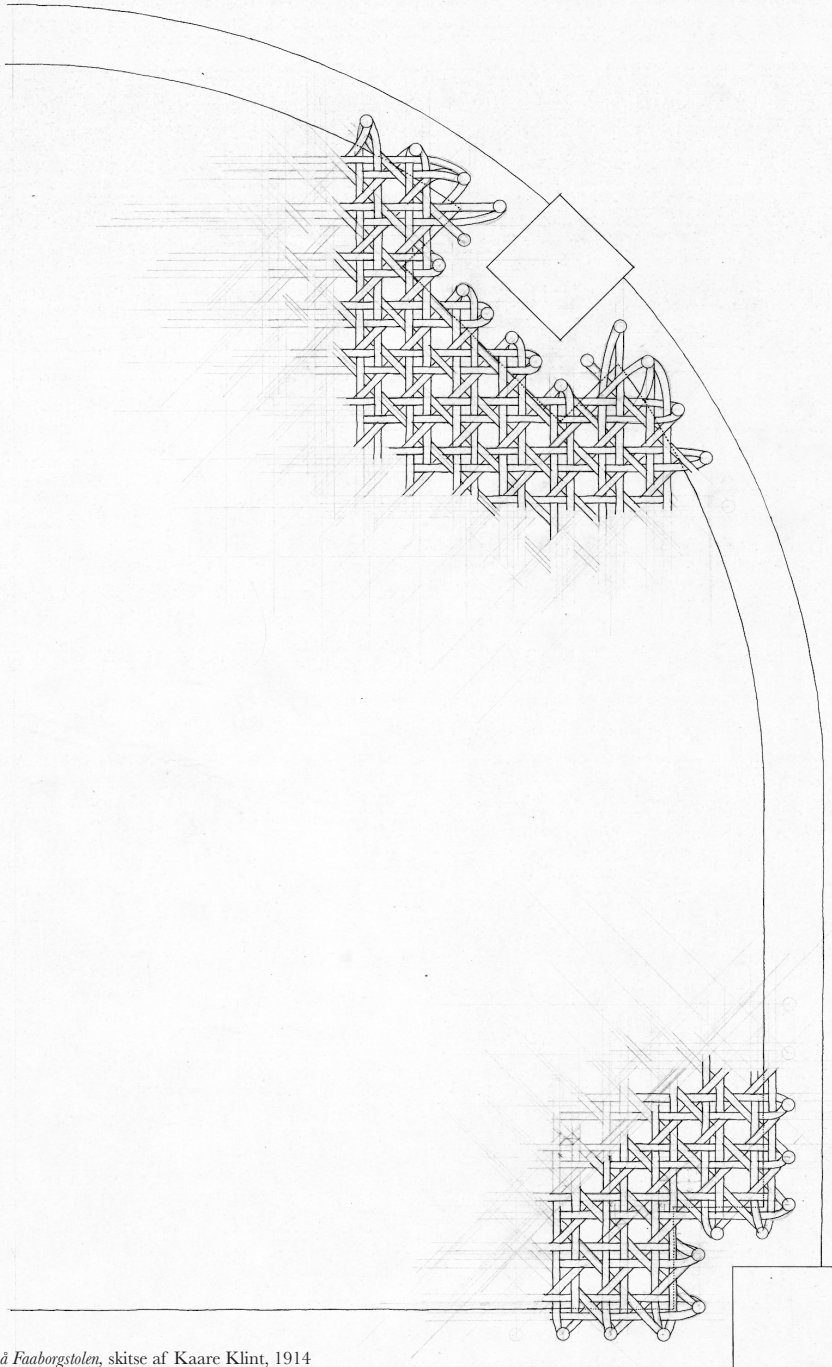


“A hand lying on the shoulder or thigh of another body no longer belongs completely to the one it came from”

Rainer Maria Rilke

Rørledning paa Faaborgstolen.

Skala: 2,5 mm



$$\begin{aligned}
 &2,5\sqrt{2} \cdot 2 + 2,5 \cdot 2 + 2,5 \\
 &2,5 \cdot (2\sqrt{2} + 4) + 5 \\
 &2,5 \cdot 2\sqrt{2} + 5 \\
 &= 15,57
 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned}
 &2,5 \cdot \sqrt{2} + 2,5 + 2,5\sqrt{2} + 2,5\sqrt{2} + 2,5 \\
 &= 2,5 \cdot (2\sqrt{2} + 2) \\
 &2,5 \cdot 6,28 = 15,57
 \end{aligned}$$

Rørlet på Faaborgstolen, skitse af Kaare Klint, 1914

ARKITEKTONISK INTENTION

Vi vil samle Stengade med resten af Nørrebro og give gaden den tæthed, som er den rette for stedet. Den bebyggelsesmæssige tæthed, mener vi er vital for byens urbane karakter, og netop urbaniteten, er enestående for Nørrebro, og skal værdisættes meget højt.

Vi vil bløde op for de arkitektoniske konflikter, der udspiller sig i gaden, og dermed skabe grobund for en mere samlet gade både arkitektonisk og socialt.

Vi vil undersøge, hvordan vi kan integrere håndværket i vores arkitektur uden at arkitekturen bliver eksklusiv og gentrificerende.

Hvordan er der plads til håndværket i en arkitektur som ikke er for de få, men de mange?

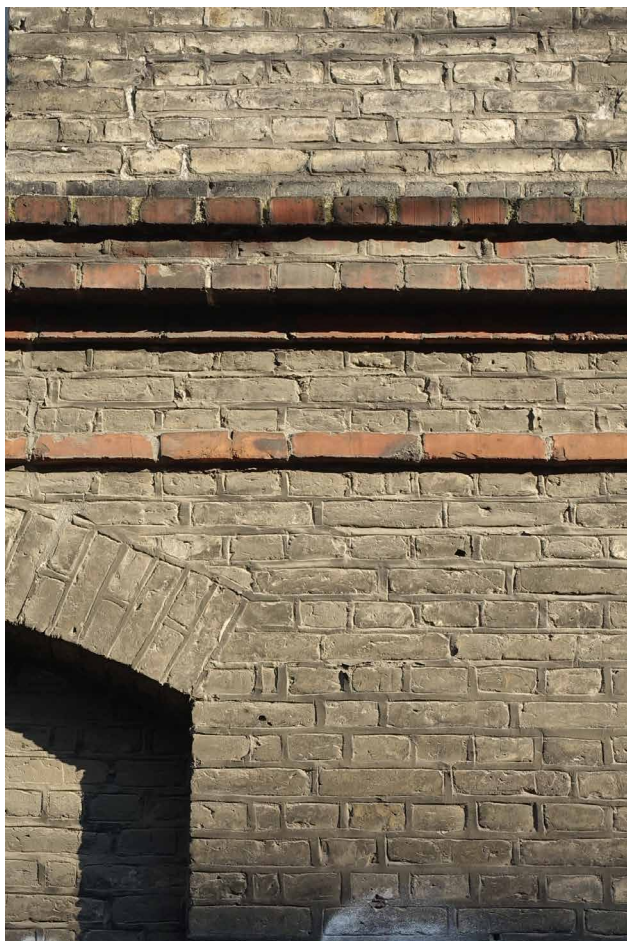
I hvilket omfang kan vi med vores indgreb, forlænge den håndværksmæssige tradition, der knytter sig til Rud. Rasmussens Snedkerier, men som i Stengade har været forbeholdt møblerne og ikke bygningerne?

Den grundighed og håndværksmæssige forståelse, som de møbler, der er produceret på Rud. Rasmussens Snedkerier, er et resultat af, er noget, vi vil lade os inspirere af og forsøge at overføre til en ny Stengade.

Vores indgreb skal overordnet ses som et studie af håndens betydning i den moderne bygningskunst.



Forsætning



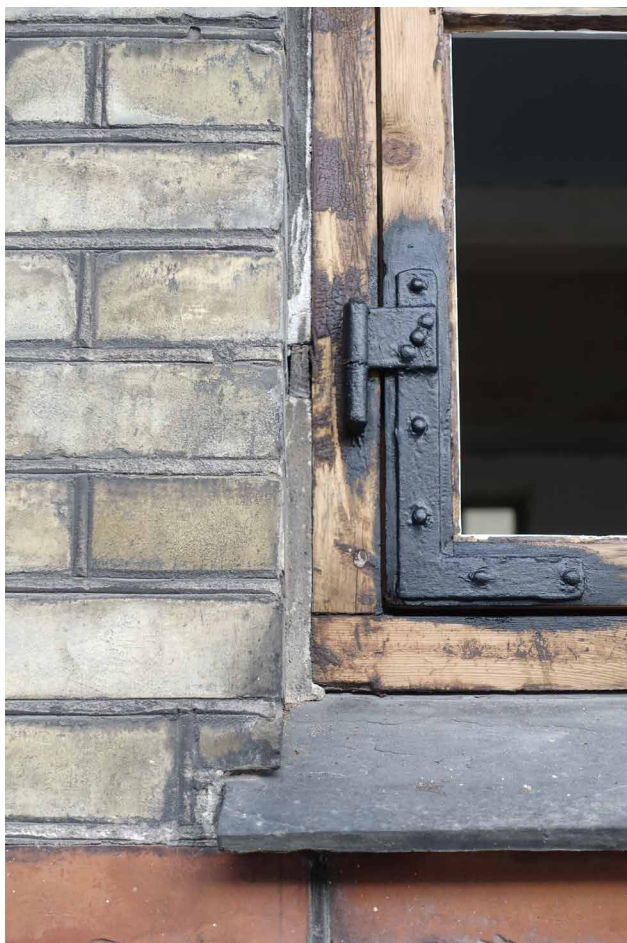
Relief



Overgang



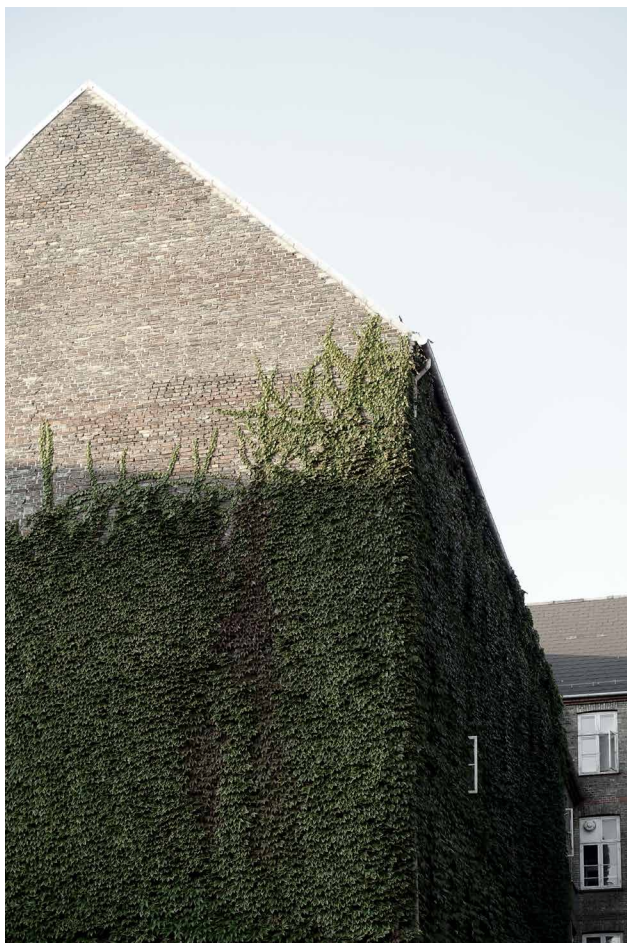
Afslutning



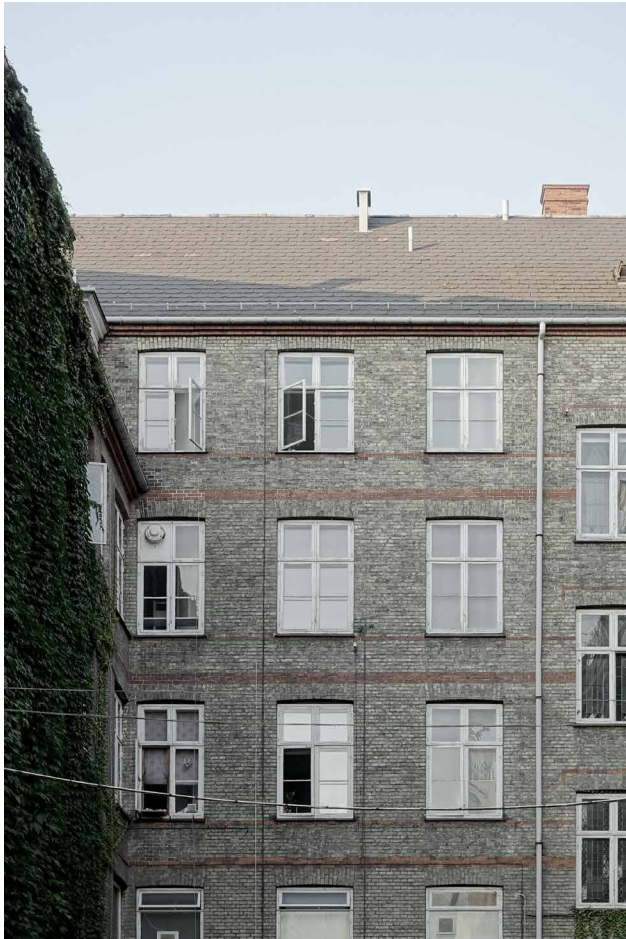
Sammenføjning



Lag



Кроп



Rytme



METODE

Vi vil arbejde med den fysiske model. Modelarbejdet ser vi som arkitektens håndværk, og vi ynder at arbejde med modellen som et repræsentativt og formidlende objekt, men i ligeså høj grad som et undersøgende og fabulerende objekt. Modeller som kan udvikles over tid, ændre form og karakter, og blive til noget andet, end det de oprindeligt var tiltænkt.

Vi vil udvikle opgaven over tre faser.

Blik

Vi vil registrere og værdisætte stedet ud fra tre kategorier - det historiske, det tekniske og det arkitektoniske. Derudover vil vi udvikle vores personlige blik på stedet - en fænomenologisk registrering.

Kast

Gennem tegninger og modeller vil vi udarbejde et forslag til en transformation af Stengade i flere skalaer, der formidler en udviklingsstrategi for gaden. Nye rumligheder, tektoniske principper og detaljer.

Projekt

I projektets sidste fase vil vi færdigbearbejde vores materiale og udvikle de sidste tegninger, modeller og visualiseringer, der udtrykker vores projekt og ideer klart.

Vi vil arbejde i tre overordnede skalatrin.

Landscape

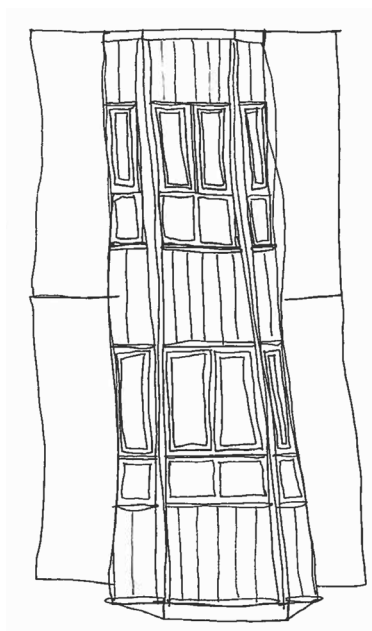
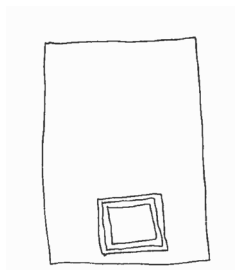
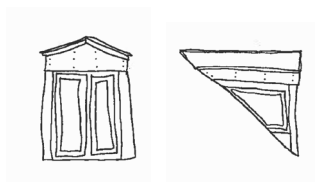
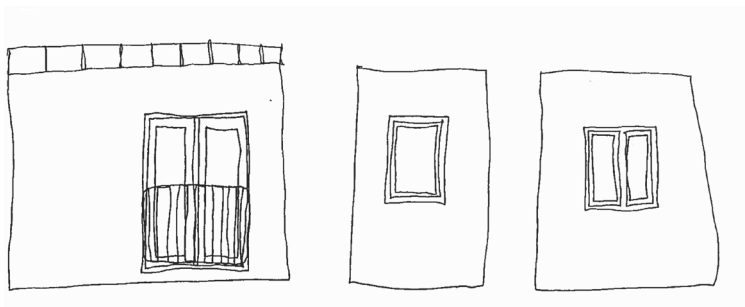
Skalaen forholder sig til bygningernes volumen og indbyrdes placering i en bymæssig kontekst. Det er her, vi udvikler den overordnede strategi for gaden.

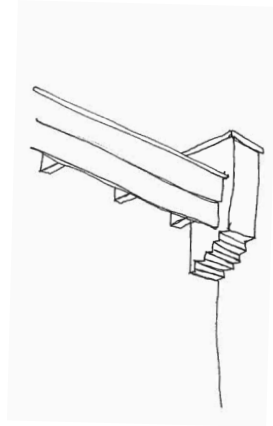
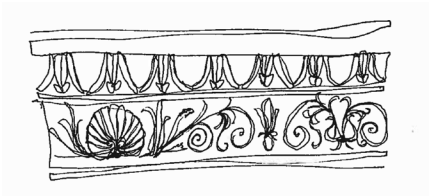
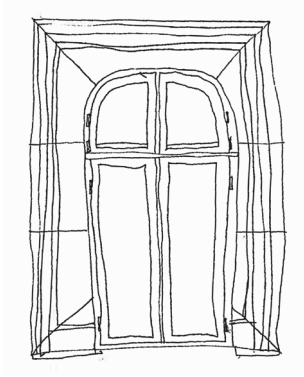
Still life

Skalaen skal gøre rede for vores rumligheder, overgange og den nære kontekst.

Portrait

Den lille, stoffige skala skal gøre rede for materialitet og samling i den enkelte detalje.





VEJLEDEnde PROGRAM

Vores projekt vil bestå af en byfortætning indeholdende additioner i gadens tomme rum, transformation af det senere tilføjede elementbyggeri samt en restaurering af Rud. Rasmussens Snedkerier.

Disse tiltag indeholder;

Boliger, 50-80 m².

Værkstedsfaciliteter, med dertilhørende showrooms i gadeplan.

Byfortætningen skal skabe livet i gaden og give plads til flere byboere på et tidspunkt, hvor flere flytter til byen, og der er en enorm boligmangel.

Vi har fokus på den gentrificering, som store dele af København lider under. Vi anerkender, at arkitektens indgreb ofte udvikler et sted mod det bedre og dermed det, ofte dyrere. Vi er samtidig bevidste om, at den sociale kompleksitet som Nørrebro identificeres med, er altafgørende for urbaniteten. Det er derfor en mindre boligtype, tiltænkt den studerende eller små familier, vi mener, at gaden har brug for.

FNs 17 verdensmål er 90 landes vedtægt om et fælles ansvar om en bæredygtig udvikling. Mål 8, af de 17, har til hensigt at skabe et godt, sundt og sikkert arbejde for alle. Håndværket har siden 1870 haft en central rolle for Stengade i form af Rud. Rasmussens Snedkerier og efter deres udflytning virker det, for os, som en oplagt mulighed at skabe nye arbejdspladser, med et mindre eksklusivt afsæt. Håndværket skal være tilstede i nye værksteder, med mulighed for at vise gadens besøgende de færdige produkter. Med plads til flere former for værksteder med forskellige håndværk i fokus, skabes et mere alsidigt erhvervsliv og flere typer praktikpladser. Mål 4 i de 17 verdensmål beskriver bl.a. at praktikproblemet i Danmark skal løses. Med et stigende antal elever på erhvervsskolerne er dette mere relevant end nogensinde. Ved at skabe grobund for flere håndværksvirksomheder centralt på Nørrebro, bliver læren, udførelsen og resultatet af håndværket ikke noget, vi gemmer væk i byens industrikvarterer, men noget vi stolt viser frem. Ved at skabe større interesse for faget, skabes også flere jobs.

VEJLEDENDE AFLEVERINGSPLAN

Tegning

1:500 - helhedsplan

1:50 - plan, snit og opstalt

1:5 - detaljer

Model

1:200 - by

1:20 - rumlighed

1:2 og 1:1 - detalje

Visualisering

Modelfotos og illustrationer, der beskriver materialesammensætning, atmosfære og rumlige forløb.

Katalog

Processen - en samling af skitser, modelfotos og referencer.

Notat

Værdisætning af det eksisterende byggeri og det omkringliggende miljø.

STUDIEFORLØB

Victor Fruergaard

Kandidat

2015 - 2016:

Kulturvarv, Transformation og Restaurering v/ Professor Christoffer Harlang
Vejledere: Hanna Talje, Julia With, Charlie Steenberg, Søren Vadstrup,
Thomas Kampmann, Charlotte Felding og Nicolai Bo Andersen.

2014:

Udvekslingsophold på California College of the Arts, San Fransisco, USA.

Praktik

2015:

Over Byen Arkitekter

2014:

Praksis Arkitekter

Uddannelse

2014:

Snedkergrundforløb, Københavns Tekniske Skole

Bachelor

2010 - 2013:

Afdeling 2, *Arkitektur, By og Bygning* v/ Lektor Marianne Ingvarsten

Studierejser

St. Thomas, US Virgin Islands (opmåling) - KTR (2016)

Odzun, Armenien (opmåling) - KTR (2015)

Berlin, Tyskland (opmåling) - Afdeling 2 (2012)

Granada, Spanien (opmåling) - Afdeling 2 (2011)

Valetta, Malta (opmåling) - Afdeling 2 (2010)

Nanna Kley

Kandidat

2015 - 2016:

Kulturvarv, Transformation og Restaurering v/ Professor Christoffer Harlang
Vejledere: Hanna Talje, Julia With, Charlie Steenberg, Søren Vadstrup,
Thomas Kampmann, Charlotte Felding og Nicolai Bo Andersen.

2014:

Udvekslingsophold på McGill University, School of Architecture, Montreal, Canada.

Praktik

2015:

Henning Larsen Architects, København
Shunya, Goa, India

2014:

Mette Lange Architects, København

Uddannelse

2014:

Snedkergrundforløb, Københavns Tekniske Skole

Bachelor

2012 - 2013:

Afdeling 2, *Arkitektur, By og Bygning* v/ Lektor Marianne Ingvartsen

2010 - 2012:

Afdeling 3, *Arkitektur, Proces og Projektudvikling* v/ Lektor Finn Selmer

Studierejser

St. Thomas, US Virgin Islands (opmåling) - KTR (2016)

Odzun, Armenien (opmåling) - KTR (2015)

Berlin, Tyskland (opmåling) - Afdeling 2 (2012)

Østkysten, USA - Afdeling 3 (2012)

Schweiz (Les Corbusier) - Afdeling 3 (2011)

Venedig, Italien (Biennalen) - Afdeling 3 (2010)



Facade, Rud. Rasmussens Snedkeri

KILDER

Litteratur

Kulturarvsstyrelsen: *Industri, Industri - 25 stk. Dansk Kulturarv*, Forfatterne og Gads Forlag, 2007

Anton Jepsen: *Danske Snedkermøbler Gennem 125 år*, Anton Jepsen og Rud. Rasmussens Snedkerier ApS, 1994

Juhani Pallasmaa: *The thinking hand: Existential and embodied wisdom in architecture*, John Wiley & Sons Ltd, 2009

Juhani Pallasmaa: *The eyes of the skin, architecture and the senses*, John Wiley & Sons Ltd, 2012

Richard Sennett: *The craftsman*, Yale University Press, 2008

Mattias Tesfaye: *Kloge hænder*, Gyldendal, 2013

Peder Frederik Jensen: *Læretid*, Samleren/Rosinante&co, 2012

Karl Ove Knausgård, *Om Vinteren*, Lindhardt og Ringhof Forlag Aps, 2015

Artikler

Inger Veng Rasmussen: *Hvorfor er Schweiz så gode?*, Vejlederforum, 2015

Søren Ulrik Thomsen: *Riv byen ned: Søren Ulrik Thomsen blæser til kamp mod lys og luft*, Politiken d. 5. marts, 2015

Anders Emil Møller: *Digital teknologi ændrer sig hurtigere end vi fatter*, Politiken d. 17. juni, 2015

Emilie Kleding Rasmussen: *Det er blevet hipt at være møbelsnedker*, Politiken d. 19. juni, 2016

Film

Anne Haaning og benandsebastian: *Sådan set er byen*

APPENDIX





Nørrebro, Rud. Rasmussen markeret med farve, 1 : 4000

